

Misâk-ı Millî'ye Lozan darbesi

Yapılan genel seçimlerinden ardından 1920 yılı başlarında İstanbul'da toplanan son Osmanlı Meclis-i Mebûsânı, Erzurum ve Sivas Kongresi'nde geliştirilip kararlaştırılan Misâk-ı Millî'yi 28 Ocak 1920 tarihli oturumda "Ahd-ı Millî Beyannâmesi" adıyla kabul etti "Millî Yemin" anlamına gelen o Beyannâme, 17 Şubat günü basın yoluyla dünya âleme ilân edildi. Şimdi, o günlere bir projeksiyon tutarak gelişmelerin seyrine bakmaya çalışalım.

23 Temmuz-11 Eylül 1919'tarihleri arasında gerçekleştirilen Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde alınan kararlarda, genel seçimlerin yapılması, Meclis'in yenilenmesi ve ülkede yaşanan yeni gelişmeler karşısında kurulacak yeni Mebûsân Meclisi'nin duruma vaziyet ederek yeni bazı kararlar alması isteniyordu.

Bu isteğe hükümet tarafından rıza getirildi ve Padişahın da tasdiğiyle 30 Eylül'de genel seçimlere gitme kararı alındı.

Son Osmanlı mebus (milletvekili) seçimleri 7 Kasım günü başladı. Seçimlerin tamamlanması yaklaşık iki aylık bir süre aldı.

Bu arada, tâ 1911'de kurulan Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın lideri Miralay Sadık Bey (1860-1943), 7 Kasım günü başlayacak olan mebus seçimlerine parti olarak katılmayacaklarını 28 Ekim'de Sadâret (Başbakanlık) makamına şu yazılı metinle bildirdi: "Anadolu'daki Kuva-yı Milliye hareketi İttihatçılıkla alâkalı olduğundan, onun yanında değil, karşındayız. Bu sebeple, yapılacak milletvekili seçimlerine iştirak etmeyi düşünmüyoruz."

Bilindiği gibi, o esnada İstanbul İtilâf devletlerinin işgali altındaydı. Haliyle, İtilâf Fırkası da onlara yakın bir noktada duruyordu. Bu sebeple, bilhassa Anadolu'dan büyük tepkiler alıyordu. Anadolu'dan mebus çıkarma şansları hemen hiç yoktu.

1920 yılı başlarında İstanbul'da toplanan Son Osmanlı Meclisi'nden bir görüntü.

Neticede, hem Osmanlı Devleti'nin hem de Meşrûtiyet döneminin son genel seçimleri Kasım-Aralık aylarında yapılmış oldu. Ne var ki, milletvekillerinin neredeyse tamamına yakın kısmı, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin göstermiş olduğu adaylar arasından seçildi.

Birinci Dünya Savaşı'nın mağlûbiyeti sebebiyle, yedi düvelin Türkiye'ye karşı başlatmış olduğu dehşetli işgal ve istilâ şartları altında, ideal mânâda bir seçimin yapılmasını imkânsız kılıyordu. Bu sebeple, mebusların hemen tamamı, kendini vatan müdafaasına adanmış olan Millî Cemiyetleri'n uygun gördüğü adaylar arasından seçilmiş oldu.

1920 yılı başlarında İstanbul'da toplanan milletvekilleri, aynı zamanda son Osmanlı Meclis-i Mebûsânı olarak tarihe geçti.

(NOT: Hem son, hem ilk: Kanlı işgalin yaşandığı 16 Mart'tan itibaren İstanbul'u terk ile çoğu Anadolu'ya geçen bu mebuslar, aynı zamanda Ankara'daki ilk Millet Meclisi'ni teşkil etmiş oldular.)

Yeni seçilen mebusların İstanbul'daki takdire şâyân icraatlarından biri, Erzurum ve Sivas Kongresi'nde geliştirilip kararlaştırılan Misâk-ı Millî'yi bir kapalı oturumda "Ahd-ı Millî Beyannâmesi" adıyla kabul etmesidir. (28 Ocak 1920)

"Millî Yemin" anlamına gelen Meclis'in bu Beyannâmesi, 17 Şubat günü basın yoluyla bütün dünyaya ilân edildi.

"Misâk-ı Millî", Birinci Büyük Harbin sonunu işaretleyen Mondros Mütarekesi'yle (30 Ekim 1918) belirlenen sınırlar içinde yaşayan "Osmanlı İslâm çoğunluğu"nun bir ve bölünmez bütünlüğünün kabul edilmesi anlamını taşıyor. Bu sınırlara Edirne ve Kırklareli'ye kadar olan Trakya Bölgesi ile Anadolu coğrafyasının tamamı dahildir.

Öte yandan, Kıbrıs, Ege'deki on iki ada ile Kerkük ve Musul'un statüsü, uluslar arası hukukla da bağlantısı sebebiyle, daha ilk günden itibaren muğlak kalmıştır. Bu muğlaklık, Lozan'daki görüşmeler esnasında, maalesef Türkiye'nin aleyhine olacak bir yönlendirmeye tabi tutulmuştur.

"Önce hürriyet ve istiklâl"

28 Ocak 1920'de Mecliste kabul edilen Misâk-ı Millî'nin dünyaya duyurulması esnasında, Edirne Milletvekili Mehmet Şeref Beyin şu meâldeki takriri (önergesi) Meclis'te oybirliğiyle kabul edildi: "Ahd-ı Millî'nin dünya parlamentolarına ve memleket matbuatıyla cihan matbuatına tebliğ edilmesini ve tercihan müzakeresini teklif ederim... Milletimiz bizlere kendilerini temsil şerefini vererek buraya gönderdiği zaman, ilk vazife olarak, hayat hakkını ve haysiyetini tebellür ettiren en mâsum haklarını teminat altına alan, mazisinin parlak günlerini istikbâl içinde düşünmek hakkı olduğunu gösteren ve bunun için icab ederse bütün millet fertleri olarak ölmeyi göze alan şu Ahd-ı Millî'yi ilân etmemizi istedi... Biz, maddî-manevî varlığımızın bize temin ettiği hakk-ı hayatı istiyoruz. Başka bir şey istemiyoruz. Şimdi okuyacağım, peymân-ı millîdir. Milletin yeminidir. Milletimiz, ya bu yeminin şartlarını yerine getirecek, yahut da bu yolda tarihin huzurunda şerefle silinip gidecektir. Fakat, asla esir olmayacaktır, efendiler!"

(Bkz: Nejat Kaymaz; "Misak-ı Millî Üzerinde Tartışmalar", VIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1977.)

"Anadolu hükûmeti"

İşgal kuvvetlerinin ağır baskısı altında toplanan son Osmanlı Meclis-i Mebûsanı, İstanbul'da ancak iki ay kadar çalışabildi.

12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan ve çalışmalarına başlayan Meclis, işgal kuvvetlerinin ağır baskısı altında faaliyetlerini güçlkle yürütebiliyordu. Buna rağmen, yine de gizli oturumlar yaparak ve hatta bazı kararları yazılı hale getirmeden 16 Mart 1920'ye kadar çalışmalarına devam etti.

Misâk-ı Millî, Osmanlı Meclisi'nden sonra TBMM tarafından da aynen kabul edildi.

Bu tarihten sonra ise, Meclis ve hükümet binası dahil İstanbul'un tamamı kanlı bir baskınla birlikte fiilen işgal edildi. İşgal konseyine danışmadan ve bilgi vermeden hiçbir kurum ve kuruluş serbestçe çalışamaz bir hale geldi. Bir taraftan da tevkifler başladı. İngilizlere şikâyet edilen veya bir şekilde hakkında ihbar bulunanlar yakalanıp Malta'ya sürgün edildi.

Yakasını işgalcilerden kurtarabilen mebuslar ise, Anadolu'ya geçerek Ankara'da toplandı. 20 Nisan 1920'de burada yeni bir Meclis kuruldu. Aynı seçilmiş mebuslar tarafından kurulan bu meclis, derhal Bakanlar Kurulu'nu belirledi. Böylelikle, İstanbul ve Ankara'da olmak üzere iki ayrı hükümet kurulmuş oldu: Padişaha bağlı "İstanbul hükûmeti" ve milletin iradesine dayalı "Anadolu hükûmeti."

Ankara merkezli yeni Meclis, İstanbul'daki Meclis-i Mebusan'ın almış olduğu Misâk-ı Millî kararını aynen kabul ettiğini dünyaya bir kez daha duyurmuş oldu.

Misâk-ı Millî sınırları

Yeni Türkiye açısından en büyük bir gaflet hâli, hiç şüphesiz Lozan görüşmeleri esnasında yaşandı. Zira, askerimizin zaferi ve Meclislerimizin de ahdi olan “Misâk-ı Millî” Lozan masasında tâvizlerle fedâ edildi.

Toparlayacak olursak... Evet, bir ismi de “Ahd-i Millî” olan Misâk-ı Millî, Osmanlı Meclisi tarafından 28 Ocak 1920’de oy birliği ile kabul edildi; 17 Şubat’ta da ülke ve dünya kamuoyuna açıklanan Misâk-ı Millî’ye göre “Mondros Ateşkes Antlaşması’nın imzalandığı gün (30 Ekim 1918) itibariyle, askerimizin bulunduğu, yani işgal edilmemiş durumdaki topraklar Osmanlı toprağıdır.”

Osmanlı Meclisi’nde, ardından TBMM’de vatan sınırları olarak kabul ve ilân edilen bu yeni harita şöylece ifade edildi: “Mütarake akdolunduğu gün (30 Ekim), ordularımız fiilen bu hatta hakim bulunuyordu. Bu hudut, İskenderun Körfezi cenubundan, Antakya’dan Halep ile Katma istasyonu arasında Cerablus Köprüsü cenubunda Fırat Nehri’ne mülâki olur; oradan Deyrizor’a iner; badehu şarkta temdit ederek, Musul, Kerkük, Süleymaniye’yi ihtiva eder. Bu hudut, ordumuz tarafından silâhla müdafaa olunduğu gibi, aynı zamanda Türk ve Kürt anasıryle meskûn aksam-ı vatanımızı tesbit eder.”